

Жусупов Б. А., Орозбаева Б. А., Сейитбек кызы К.

**КЫЛМЫШ ЖАЗА КОДЕКСИНДЕ МАМЛЕКЕТТИК ТИЛДЕГИ СӨЗ
АЙКАЛЫШТАРЫНЫН БЕКИЛИШИ**

Жусупов Б. А., Орозбаева Б. А., Сейитбек кызы К.

**УТВЕРЖДЕНИЕ В УГОЛОВНОМ КОДЕКСЕ СЛОВСОЧЕТАНИЙ
ГОСУДАРСТВЕННОГО ЯЗЫКА**

B.A. Zhusupov, B.A. Orozbaeva, Seitbek kyzy K.

THE APPROVAL OF THE PENAL CODE OF THE STATE LANGUAGE PHRASES

УДК: 347-25.12

Бул илимий макалада Кыргыз Республикасынын Кылмыш жаза кодексиндеги мамлекеттик текстиндеги «эркиндик» категориялык түшүнүк аппаратынын мыйзамдык бекилүүсү талдоого алынган.

Негизги сөздөр: эркиндик, мыйзадуулук, мамлекеттик, текст, кылмыш кодекси.

В данной статье проанализировано законодательное закрепление понятийно категориального аппарата «лишение свободы» в уголовном законодательстве Кыргызской Республики.

Ключевые слова: свобода, законодательство, государственный, текст, уголовный кодекс.

This article analyses the legal implementation of the concepts of categorical apparatus of "deprivation of liberty" in the criminal law of the Kyrgyz Republic.

Key words: freedom, law, state, the text of the penal Code.

Аракеттеги Кыргыз Республикасынын Кылмыш жаза мыйзамындагы кээ бир түшүнүктөр эки ача берилип калган учурлары кездешет. Мыйзам чыгаруу техникасына ылайык бир эле сөздүн бир канча маанини бериши, же бир канча сөздүн бир маанини туюнтушу ченем чыгаруу техникасына дал келбейт. Бул өз кезегинде мыйзамды ар кандай чечмелөөгө алып келип талаш-тартышты жаратат.

Кыргыз Республикасынын «Ченемдик укуктук актылар жөнүндө» мыйзамынын 11 беренесине ылайык¹⁵⁸ ченемдик укуктук актынын формасына түзүмүнө жалпы талаптар каралган.

Бул мыйзамдын 11 беренесинин 3 пунктуна ылайык ченемдик актынын текстинде колдонулуучу түшүнүктөр түшүнүктүү жана бирдиктүү маанини берүүсү зарыл.

Тилекке каршы бул беренедегі талаптар сакталган эмес.

Бул нерсеге далил катары Кылмыш жаза мыйзамындагы бир эле жалпы бөлүктүн жана өзгөчө бөлүктүн ичинде эки түшүнүк менен берилген сөз бул «эркиндик» сөзү орун алган.

Орусча текстте «лишение свободы» деп так берилген жана карама-каршылыктар жок. Бирок кыргызча текстте «Эркиндик» сөзү «эркинен» сөзү менен алмаштырылган 25 ашуун учур кездешет, бул өз учурунда КЖК 42 беренесинде аныкталган дефинициялык аныктамага карама каршы келет.

Кыргыз Республикасынын Кылмыш жаза

мыйзамынын 42-беренесинин 1 пунктуна ылайык Кылмыш жасаган адамдарга карата жазанын төмөндөгүдөй негизги түрлөрү катары, 9 пунктта **эркиндигинен ажыратуу** жазасы каралган.

Бирок, ошол эле жалпы бөлүктүн 16-беренесинде Өнөкөт кылмыштар каралган анын 3 пунктуна ылайык «шарттуу деп таанылган кылмыштар үчүн, болбосо өкүмдү аткарууну кийинкиге калтыруу берилгендиги боюнча соттуулук, эгерде шарттуу соттуулук же өкүмдү аткарууну кийинкиге калтыруу жоюлбаган жана адам жазаны өтөө үчүн **эркинен** ажыратуу жайына жөнөтүлбөгөн, ошондой эле ушул Кодекстин 76-статьясында белгиленген тартипте алып салынган же жоюлган соттуулуктар» кирбейт деп берилген (**туура жазылышы эркиндиктен**).

КЖКнын 115-беренесинде. Трансплантациялоо боюнча операция жүргүзүү эрежелерин бузу: (1) Адамдын мүчөлөрүн жана (же) дененин бир жерин алуунун мыйзамдарда белгиленген шарттары жана тартиби, же болбосо трансплантациялоо шарттары жана тартиби бузулганда, бул байкабастыктан реципиенттин саламаттыгына оор, же анча оор эмес залал келтиргенде, – үч жылга чейинки мөөнөткө эркиндигин чектөөгө, же үч жылга чейинки мөөнөткө **эркинен** ажыратуу менен белгилүү бир кызматты ээлөөгө, же үч жылга чейин белгилүү бир иш менен алектенүүгө тыюу салууга жазаланат (**туура жазылышы эркиндиктен**).

КЖКнын 116-беренесинде 3 пункт. Мыйзамсыз боюнан түшүрүү:

(3) Ушул статьянын биринчи же экинчи бөлүктөрүндө каралган жосундар, эгерде алар байкабастыктан жабыр тартуучунун өлүмүнө, же башка оор кесепеттерге алып келсе, – эки жылдан беш жылга чейинки мөөнөткө **эркинен** ажыратуу менен белгилүү бир кызматты ээлөөгө, же болбосо үч жылга чейинки мөөнөткө белгилүү бир иш менен алектенүүгө тыюу салууга жазаланат (**туура жазылышы эркиндиктен**).

КЖКнын 124-беренесинин 2 пунктунда. Адамдарды сатуу:

(2) Ошол эле жосундар:

1) бир нече адамга карата;

2) жашы жетпегендерге карата;

3) (КР 2009-жылдын 17-декабрындагы № 309 Мыйзамына ылайык күчүн жоготту);

4) алдын ала сүйлөшүп алган адамдардын тобу тарабынан;

5) бийликти кыянаттык менен же кызмат

¹⁵⁸ Кыргыз Республикасынын «Ченемдик укуктук актылар жөнүндө» мыйзамы, 20-июль, 2009-ж. № 241.

абалынан пайдалануу жолу менен;

6) күнөөлүү адамга материалдык же дагы башка жагынан көз каранды болгон адамга карата;

7) адамды чет өлкөгө мыйзамсыз алып кетүүгө же чет өлкөдөн мыйзамсыз алып келүүгө байланыштуу;

8) адамдын өмүрүнө жана ден соолугуна коркунучтуу болбогон зомбулук көрсөтөм деп коркутуу же аны колдонуу менен жасалганда;

9) жасалма документтерди пайдалануу менен, ага тете эле жабырлануучунун инсандыгын күбөлөндүргөн документтерди алып коюу, жашыруу же болбосо жок кылуу менен, – мүлкүн конфискациялоо менен сегизден он беш жылга чейинки мөөнөткө **эркинен** ажыратуу менен жазаланат **(туура жазылышы эркиндиктен)**.

КЖКнын 195-1-беренесинин 1 пункту. Мобилдик түзүлүштүн эл аралык идентификаторун санкцияланбаган өзгөртүү:

(1) Мобилдик түзүлүштүн аны чыгаруучу тарабынан орнотулган эл аралык идентификаторун санкцияланбаган өзгөртүү кара ниеттилик менен жасалган мобилдик түзүлүштүн эл аралык идентификаторунун жасалмалуулугуна барабар – элүүдөн жүз элүүгө чейинки эсептик көрсөткүчтүн өлчөмүндөгү айыпка же эки жылга чейинки мөөнөткө **эркинен** ажыратууга жазаланат **(туура жазылышы эркиндиктен)**.

КЖКнын 226-2-беренесинде. Террорчулук мүнөздөгү кылмыштарды жасоого тартуу же аларды жасоого башка көмөктөрдү көрсөтүү:

(1) Ушул кодекстин 226, 226-1, 227, 229, 232, 294, 296, 376-статьяларында каралган кылмыштарды жасоого адамды тартуу, же террорчулук уюмдун иш аракеттерине катышууга адамды үгүттөө, же жогоруда көрсөтүлгөн кылмыштардын бирин жасоо максатында адамды куралдандыруу, болбосо окутуу жана даярдоо – үч жылдан алты жылга чейинки мөөнөткө **эркинен** ажыратуу менен жазаланат **(туура жазылышы эркиндиктен)**.

КЖКнын 226-3-беренесинде. Көпчүлүк алдында террорчулук иш-аракеттерди жүзөгө ашырууга чакыруу же көпчүлүк алдында террорчулукту актоо:

(1) Көпчүлүк алдында террорчулук иш-аракеттерди жүзөгө ашырууга чакыруу же көпчүлүк алдында террорчулукту актоо, – эсептик көрсөткүчтөрдүн элүүдөн беш жүзгө чейинки өлчөмүндө айып салынат же бир жылга чейинки мөөнөткө түзөтүү иштери же болбосо эки жылга чейинки мөөнөткө эркиндигин чектөө, же эки жылга чейинки мөөнөткө **эркинен** ажыратуу менен жазаланат.

(2) Жалпыга маалымдоо каражаттарын пайдалануу менен жасалган ошол эле жосундар, – эсептик көрсөткүчтөрдүн бир миңге чейин өлчөмүндө айып салынат же үч жылга чейинки мөөнөткө түзөтүү иштери же болбосо беш жылга чейинки мөөнөткө эркиндигин чектөө, же белгилүү бир кызмат ордун ээлөө укугунан ажыратуу менен беш жылга чейинки мөөнөткө **эркинен** ажыратуу же болбосо үч жылга чейинки мөөнөткө белгилүү бир ишмердүүлүк менен

алектенүү укугунан ажыратуу менен жазаланат. **(туура жазылышы эркиндиктен)**.

КЖКнын 266-беренесинде. Экологиялык коркунучтуу заттарды жана таштандыларды чыгаруу эрежелерин бузуу:

(1) Радиоактивдүү, бактериологиялык, химиялык заттар жана таштандылар эрежелерди бузуу менен ташылганда, көмүлгөндө же зыянсыздандырылганда, эгерде бул жосундар адамдын саламаттыгына же айлана-чөйрөгө олуттуу зыян келтирүү коркунучун түзсө, – эсептик көрсөткүчтүн жүздөн үч жүзгө чейинки өлчөмүндөгү айып же үч жылга чейинки мөөнөткө түзөтүү иштери, же үч жылга чейинки мөөнөткө **эркинен** ажыратуу менен жазаланат **(туура жазылышы эркиндиктен)**.

КЖКнын 270-беренесинде. Токойду жана башка жаратылыш объектилерин жок кылуу же аларга зыян келтирүү:

(1) Отко же башка чоң коркунуч келтирүүчү нерселерге кайдыгер мамиле жасоонун натыйжасында токой же башка жаратылыш объектилери жок кылынса же зыянга учураса, – эсептик көрсөткүчтүн эки жүздөн үч жүзгө чейинки өлчөмүндөгү айып же үч жылга чейинки мөөнөткө **эркинен** ажыратуу менен жазаланат **(туура жазылышы эркиндиктен)**.

КЖКнын 276-беренеси. Балыкты жана суу жаныбарларын мыйзамсыз уулоо:

(1) Балыкты жана суу жаныбарларын мыйзамсыз уулаганда, эгерде бул жосун:

1) ири зыян келтирилсе;

2) өзү жүргөн транспорттук сүзүүчү каражаттарды, жардыргыч жана химиялык заттарды, электр тогун же аларды кырып жок кылуучу башка ыкмаларды колдонуу менен жасалса;

3) урук таштаган жерлерде же ага бараткан миграциялык жолдордо жасалса, – эсептик көрсөткүчтүн эки миңден беш миңге чейинки өлчөмүндөгү айып же үч жылга чейинки мөөнөткө түзөтүү иштери же үч жылдан беш жылга чейинки мөөнөткө **эркинен** ажыратуу менен жазаланат **(туура жазылышы эркиндиктен)**.

(2) Ушул эле жосун кызматтык абалды пайдалануу менен же болбосо мамлекеттик коруктун, өзгөчө коруктун аймагында же экологиялык кырсык болгон зонада же болбосо өзгөчө экологиялык кырдаал түзүлгөн зонада жасалса, же болбосо адамдардын тобу тарабынан алдын ала сүйлөшүү боюнча жасалса, – үч жылга чейинки мөөнөткө белгилүү кызматтарды ээлөө же белгилүү иш жүргүзүү укугунан ажыратылып, беш жылдан жети жылга чейинки мөөнөткө **эркинен** ажыратуу менен жазаланат **(туура жазылышы эркиндиктен)**.

КЖКнын 278-беренесинде. Мыйзамсыз аңчылык кылуу:

(1) Мыйзамсыз аңчылык кылуу, эгерде бул жосун:

1) ири зыян келтирүү менен;

2) механикалык транспорт каражаттарын же аба кемесин, жардыргыч заттарды, газдарды же канаттуулар менен айбанаттарды текши кыруунун башка

ыкмаларын колдонуу менен;

3) аңчылык кылууга толук тыюу салынган канаттууларга жана айбанаттарга карата;

4) коруктун, атайын коруктун аймагында же экологиялык кырсык болгон зонада же өзгөчө экологиялык кырдаал түзүлгөн зонада жасалса, – эсептик көрсөткүчтүн беш жүздөн жети жүзгө чейинки өлчөмүндөгү айып же эки жылга чейинки мөөнөткө түзөтүү иштери же эки жылдан беш жылга чейинки мөөнөткө **эркинен** ажыратуу менен жазаланат (**туура жазылышы эркиндиктен**).

КЖКнын 299-беренесинде. Улуттук, расалык, диний же регион аралык кастыкты козутуу:

(1) Улуттук, расалык, диний же регион аралык кастыкты козутууга, улуттук ар-намысты басмырлоого багытталган аракеттер, ошого тете граждандардын динге карата мамилесинин, улуттук же расалык таандуулугунун белгилери боюнча өзгөчөлүгүн, артыкчылыгын же болбосо начардыгын пропагандалаганда, эгерде бул жосундар эл алдында же массалык маалымат каражаттарын пайдалануу менен жасалса, – эсептик көрсөткүчтүн беш жүздөн миңге чейинки өлчөмүндө айып тартуу же болбосо үчтөн беш жылга чейин **эркинен** ажыратуу менен жазаланат (**туура жазылышы эркиндиктен**).

(2) Ошол эле жосундар:

1) зомбулук кылуу же зомбулук кылам деп коркутуу менен;

2) өзүнүн кызмат абалынан пайдаланган адам тарабынан;

3) адамдардын тобунун же кылмыштуу шериктештиктин (кылмыштуу уюмдун) курамында;

4) экстремисттик мүнөздөгү (экстремисттик иш-аракет) кылмыш үчүн мурда соттолгон адам тарабынан, – эсептик көрсөткүчтүн бир миңден беш миңге чейинки өлчөмүндө айып тартуу же болбосо белгилүү бир кызматты ээлөө же белгилүү бир иш жүргүзүү укугунан ажыратуу менен бештен жети жылга чейин **эркинен** ажыратуу менен жазаланат (**туура жазылышы эркиндиктен**).

КЖКнын 299-1-беренесинде. Улуттук, расалык, диний же регион аралык кастыкты козутууга багытталган уюшкан иш-аракет:

(1) Иш-аракети улуттук, расалык, диний жана регион аралык кастыкты козутуу, улуттук кадырбаркты басмырлоо, жарандын динге карата мамилесинин белгилери боюнча анын өзгөчөлүгүн, үстөмдүгүн же болбосо толук кандуу эместигин пропагандалоо менен коштолгон коомдук бирикмени жана диний уюмду же болбосо башка уюмду түзүү жана ага жетекчиликти ишке ашыруу, – эсептик көрсөткүчтүн бир миңден беш миңге чейинки өлчөмүндө айып тартуу же болбосо кандайдыр бир кызматты ээлөө же кандайдыр бир иш жүргүзүү укугунан үч жылга чейинки мөөнөткө ажыратуу менен бештен жети жылга чейин **эркинен** ажыратуу менен жазаланат (**туура жазылышы эркиндиктен**).

(2) Экстремисттик иш-аракет жүргүзүүгө, ошондой эле жарандарды алардын ишине тартууга байланыштуу сот тарабынан жоюу же ишине тыюу

салуу жөнүндө чечим кабыл алынган коомдук бирикменин жана диний уюмдун же болбосо башка уюмдун ишин уюштуруу - эсептик көрсөткүчтүн эки миңден алты миңге чейинки өлчөмүндө айып тартуу же болбосо кандайдыр бир кызматты ээлөө же кандайдыр бир иш жүргүзүү укугунан ажыратуу менен алтыдан сегиз жылга чейин **эркинен** ажыратуу менен жазаланат (**туура жазылышы эркиндиктен**).

(3) экстремисттик иш-аракет жүргүзүүгө байланыштуу жоюу же ишине тыюу салуу жөнүндө сот тарабынан мыйзамдуу күчүнө кирген чечим кабыл алынган коомдук бирикменин жана диний уюмдун же болбосо башка уюмдун ишине катышуу, эсептик көрсөткүчтүн бир миңден үч миңге чейинки өлчөмүндө айып тартуу же болбосо кандайдыр бир кызматты ээлөө же кандайдыр бир иш жүргүзүү укугунан ажыратуу менен үчтөн беш жылга чейин **эркинен** ажыратуу менен жазаланат (**туура жазылышы эркиндиктен**).

(4) Өзүнүн кызматтык абалын пайдаланган адам, ошондой эле экстремисттик мүнөздөгү (экстремисттик иш-аракет) кылмыш үчүн мурда соттолгон адам тарабынан жасалган, ушул статьянын биринчи, экинчи жана үчүнчү бөлүктөрүндө каралган жосун, – эсептик көрсөткүчтүн үч миңден жети миңге чейинки өлчөмүндө айып тартуу же болбосо кандайдыр бир кызматты ээлөө же кандайдыр бир иш жүргүзүү укугунан ажыратуу менен жетиден он жылга чейин **эркинен** ажыратуу менен жазаланат (**туура жазылышы эркиндиктен**).

КЖКнын 299-2-беренесинде. Экстремисттик материалдарды таркатуу же болбосо аларды даярдоо жана жайылтуу максатында сатып алуу, сактоо, ташуу жана жиберүү, ошондой эле экстремисттик уюмдардын символикасын же атрибуттарын атайылап колдонуу

(1) Экстремисттик материалдарды таркатуу же болбосо аларды даярдоо жана жайылтуу максатында сатып алуу, сактоо, ташуу жана жиберүү, ошондой эле экстремисттик уюмдардын символикасын же атрибуттарын атайылап колдонуу, – эсептик көрсөткүчтүн бир миңден беш миңге чейинки өлчөмүндө айып тартуу же болбосо кандайдыр бир кызматты ээлөө же кандайдыр бир иш жүргүзүү укугунан ажыратуу менен үчтөн беш жылга чейин **эркинен** ажыратуу менен жазаланат (**туура жазылышы эркиндиктен**).

КЖКнын 304-1-беренесинде. Мамлекеттик контролдоо органынын кызмат адамдары тарабынан мыйзамсыз текшерүү жүргүзүү:

2) Ошол эле жосун өзү үчүн же башка адамдар үчүн пайда жана артыкчылыктарды табуу максатында, ошондой эле башка жеке кызыкчылыктардан улам жасалса, – үч миңден беш миңге чейинки эсептик көрсөткүчтөрдүн өлчөмүндөгү айыпка же үч жылдан беш жылга чейинки мөөнөткө эркиндигинен ажыратууга жазаланат.

3) Ушул статьянын экинчи бөлүгүндө каралган жосун кесепеттерге алып келсе, – беш миңден он миңге чейинки эсептик көрсөткүчтөрдүн өлчөмүн-

дөгү айыпка же болбосо мүлкүн конфискациялоо менен алты жылдан он жылга чейинки мөөнөткө **эркинен** ажыратууга жазаланат (**туура жазылышы эркиндиктен**).

Кыргыз Республикасынын «Ченемдик укуктук актылар жөнүндө» мыйзамынын 6 беренесинин 3 пунктуна ылайык¹; Мамлекеттик тилдеги Конституциянын, башка ченемдик актылардын арасында официалдуу тилдеги текст менен карама каршы келген учурда мамлекеттик тилдеги текст оригинал катары таанылат деп бекилген.

Тилекке каршы мамлекеттик тилдеги текст туура эмес болуп, ал эми официалдуу текст туура болууда.

Кылмыш жаза мыйзамынын бирдей так колдонулушу аларда бекилген түшүнүк категория-

ларынын тактыгына, лаконичтүүлүгүнө кыз каранды экендиги талашсыз. Мына ошондуктан бул мүчүлүштүктөрдү жоюу зарыл.

Колдонулган маалымат булактары:

1. Кыргыз Республикасынын «Ченемдик укуктук актылар жөнүндө» мыйзамы, 20-июль, 2009-ж., №241.
2. Кыргыз Республикасынын Кылмыш-Жаза Кодекси 2013-жылдын 25-февралындагы № 35 (Мыйзамдарынын редакцияларына ылайык).

---

¹ Кыргыз Республикасынын «Ченемдик укуктук актылар жөнүндө» мыйзамы, 20-июль, 2009-ж., №241.

Рецензент:
кандидат юридических наук Тайлакова С.Дж.
